

Monumentnummer*: 532428

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijksmonument
Inschrijving register* 15 juli 2016
Kadaster deel/nr 82789/109

Woonplaats* Gemeente* Provincie*
Utrecht Utrecht Utrecht

Locatiennaam Locatieomschrijving
Utrecht Lunet III

Kadastrale gemeente* Sectie* Kadastraal object* Appartement aanduiding Grondperceel
Utrecht U 2196

*Omschrijving***

Cluster 46. Dubbele VIS-Kazemat / Mitrailleurkazemat.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

DUBBELE VIS-KAZEMAT / MITRAILLEURKAZEMAT, als in zeer beperkte, seriematige vorm en in gewapend beton uitgevoerd, aan het bestaande defensiestelsel toegevoegd, klein verdedigingwerk. Dergelijke werken maakten deel uit van de modernisering van de verdediging door middel van zogenoemde 'levende veldversterking', die meestal een verspreid karakter bezat. Tussen 1928 en 1935 verscheen in een aantal delen het Voorschrift Inrichten Stellingen no. 77 (V.I.S.). Deze boekwerken zijn ontstaan uit de wens tot standaardisering van de bouw van gewapend betonnen groepschuilplaatsen en gevechtsofstellingen, waar het tot dan toe aan ontbrak. De voorschriften waren bedoeld voor de bouw van stellingen in oorlogsomstandigheden door de troepen zelf. Voor vreedstijd zou de genie andere ontwerpen maken. Omdat het V.I.S. was bedoeld voor onervaren dienstplichtige militairen, waren de ontwerpen van de kazematten zo eenvoudig mogelijk, met rechthoekige vormen. Er werden verschillende bouwmogelijkheden per kazemattypen gegeven (enkel of dubbel), die aangepast konden worden aan de (oorlogs- en terrein)omstandigheden waaronder gebouwd moest worden. Ook de bewapening (kanon of mitrailleur) en het weerstandsvermogen kon per bouwwerk verschillen (nl. W 12-15, W 15-21

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

of W 21-28). Het eerste boekwerk van het V.I.S. was deel VII, Bouw van zware gewapend betonnen schuilplaatsen. Het gold vanaf de datum van verschijnen als norm voor de gehele Nederlandse krijgsmacht. In tegenstelling tot hetgeen de titel suggereert, handelt deel VII voornamelijk over gevechtsoptellingen. Slechts twee van de tien voorbeeldontwerpen betreffen schuilplaatsen. De voorschriften uit het V.I.S. waren sterk theoretisch van aard of gebaseerd op kennis en ervaringen uit de buurlanden en de Eerste Wereldoorlog. Er waren vanuit militaire kring dan ook verschillende kritische geluiden te horen, zowel over de gezondheidsrisico's van de manschappen, als in tactisch-technisch opzicht. Pas nadat een aantal V.I.S.-kazematten (in vreedetijd) was gebouwd, kwam er een oefenkazemat tot stand, bedoeld voor de opleiding van bedienend personeel. Dit leidde tot enkele aanpassingen van de reeds gebouwde werken. In de Vesting Holland zijn in totaal ca. 40 V.I.S.-kazematten gebouwd, waarvan 34 stuks aan nieuwe of verbeterde accessen in het Oostfront Vesting Holland. Enkele hiervan kwamen tot stand op de Lunetten bij Utrecht, waaronder een dubbel uitgevoerd exemplaar op Lunet IV en een andere in de wal aan de zuidoostzijde van Lunet III. Dubbele VIS-kazematten zijn zeer zeldzaam, omdat er slechts enkele zijn gebouwd, en die bovendien niet alle meer bestaan.

Omschrijving

DUBBELE VIS-KAZEMAT / MITRAILLEURKAZEMAT op Lunet III is één van de V.I.S.-kazematten die in het midden van de jaren '30 werden gebouwd op de vier Lunetten te Utrecht. De kazemat is gebouwd ter bestrijking en verdediging van het acces van de Houtense Vlakte. De in gewapend beton uitgevoerde kazemat gaat grotendeels verborgen onder een aarden laag, maar de gevels met toegangen en de schietgaten zijn ten dele goed zichtbaar. Het werk is gebouwd volgens het Voorschrift Inrichten Stellingen (V.I.S). De kazemat is één bouwlaag hoog, met een ongeveer T-vormige plattegrond en is voorzien van een plat dak. Aan de zijde van de schietgaten voor de mitrailleur hebben de wanden een dikte van (meer dan) 2.30 m, aan de bovenzijde is er een dekking van 1.50 meter beton, plus een laag aarde. De trechtervormige binnenwanden van de schietgaten zijn versterkt met een vertanding van spoorstaven. De toegangen bevinden zich in de beide zuidwestelijke geveldelen. Boven de toegang in reliëf "1936". Het interieur omvat twee gevechtsruimten met opstelplaats voor mitrailleurs en een grote zogenoemde afwachtingsruimte, die - anders dan bij de enkele uitvoering - direct via een buitendeur bereikbaar is; de noordelijke van de twee gevechtsruimten is slechts indirect bereikbaar.

Waardering

De DUBBELE VIS-KAZEMAT / MITRAILLEURKAZEMAT op Lunet III is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is aangelegd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (20ste eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (20ste eeuw), c. het systeem van 'levende' veldversterking in de diepte (20ste eeuw).

Het onderdeel dateert uit 1936 en is een voorbeeld van een dubbele kazemat gebouwd naar het Voorschrift Inrichten Stellingen. Deze voorschriften verschenen tussen 1928 en 1935 met als doel een standaardisering van stellingen en bedoeld voor de bouw daarvan in oorlogstijd door de troepen zelf.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in relatie tot vergelijkbare (enkel uitgevoerde) exemplaren op enkele andere Lunetten te Utrecht.

* Het onderdeel is zeldzaam omdat er slechts enkele dubbele V.I.S.-kazematten in Nederland zijn gebouwd - die intussen niet alle meer bestaan.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard en laat zich in het veld redelijk herkennen, waarbij de aarden dekking als een oorspronkelijk als zodanig bedoelde toevoeging mag worden beschouwd.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Kazemat (B)

Functie